

Ивана З. Митић*
Универзитет у Нишу
Филозофски факултет
Департаман за српски језик

Оригинални научни рад
УДК 821.163.41.09-31 Гоцић Г.
81'38:81'42
Примљено 31. 1. 2017.

Стефан Д. Тодоровић**
Универзитет у Крагујевцу
Филолошко-уметнички факултет***

ТИПОВИ ТУЂЕГ ГОВОРА У РОМАНУ *ТАИ* ГОРАНА ГОЦИЋА

Полазећи од лингвостилистичких критеријума стилематичности и стилогености, у овом раду изучавамо типологију туђег говора у роману *Таи* Горана Гоцића. Проматрајући ове категорије како са граматичког (формалне особености), тако и са стилистичког аспекта (стилске особености), на плану стилематичности разазнајемо дискурсне маркере (англицизми и ортографија) којима се рефлектује начин осликавања у роману, односно типове импликација на плану структуре текста, док у контексту стилогености анализирамо сама својства текста, те њихову стилску обележеност. Пошто је реч о роману савремене српске књижевности, намера је да се покажу неке од новијих стилских тенденција присутних у савременој књижевности.

Кључне речи: туђи говор, стилистика, текст, дискурс, савремена књижевност, лингвистика.

1. УВОД

1.1. У овом раду бавимо се проучавањем типова туђег говора у роману *Таи* Горана Гоцића, као репрезентном примеру савремене српске књижевности. Пошто туђи говор представља и директни / управни и индиректни/неуправни говор, али и све модификације „које у језику служе за преношење туђих исказа и за укључивање тих исказа, управо као туђих у везани монолошки контекст“ (БАХТИН 1980: 127), а роман *Таи* поседује елементе есеја, путо-

* ivana.mit88@gmail.com

** stodorovic@rocketmail.com.

*** Рад је урађен у оквиру пројекта 178014: *Динамика структура савременог српског језика*, који финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

писа, мелодраме, епистоларне форме, са чиме су у директној вези облици приповедања – смена облика приповедања у овом роману у директној је вези са типом тематике и формом романа. Како је реч о комплексном књижевном делу, јер се у роману преплићу различити типови организације исказа, типове говора проучавамо са становишта лингвостилистике, те као главне критеријуме издвајамо стилогеност и стилематичност¹, односно формално лингвостилистичко устројство, а потом и функцију у самом тексту. Друкчије речено, најпре се разматра стилематични потенцијал на основу лингвостилистичких параметара, а потом и стилогена функција, односно ефекти у тексту. У контексту првог препознајемо дискурсне маркере којима се рефлектује (англицизми и ортографија) начин осликавања туђег говора у роману, односно типове импликација на плану структуре текста. У контексту другог анализирамо сама својства текста и њихову стилску обележеност.

1.2. У раду се, дакле, разликују две компоненте: граматичка и стилистичка. Граматичка компонента подразумева издвајање формалних црта у творби модела преношења туђег говора, а стилистичка подразумева стилску компоненту као разлог морфосинтаксичких преиначења (в. КОВАЧЕВИЋ 2012). Првобитни и главни циљ јесте да испитамо да ли се тип говора јунака може довести у везу са стилистичким и графостилемским поступцима обликовања самог романа. Уочили смо да графостилемске карактеристике романа (мисли се, пре свега, на фонт и тип језика) писац користи када уводи нове јунаке и њихове реминесценције на живот, те ћемо проверити да ли се и колико језик тих јунака разликује од језика приповедача, и како се то са лингвостилистичког аспекта може објаснити. У овом контексту испитујемо и да ли постоје структурне разлике у туђем говору онда када реплике изговара приповедач и писац мејлова и како се то може довести у везу са стилистичким нивоом. Како типове говора проучавамо на основу двају наведених аспеката, интересује нас у којим се ситуацијама јавља неуправни говор и да ли се може говорити о одређеним и маркираним синтаксичким конструкцијама којима се такав тип говора рефлектује. Поред овога, интересује нас и зашто долази до преласка из аутор-

¹ О критеријумима стилематичности и стилогености видети КОВАЧЕВИЋ 2000.

ског у туђи говор – може ли се пронаћи структурна и стилистичка разлика између једног/другог типа говора на основу контекста у коме су употребљени.

1.3. Истраживањем типова говора у књижевно-уметничком стилу бавили су се КОВАЧЕВИЋ (2000, 2011, 2012), РАЈИЋ (2010), АШИЋ (2011), РУСИМОВИЋ (2011), ВЕЉКОВИЋ (2012) итд., нарочито испитујући аспекте слободног неуправног говора (тзв. доживљени говор). У раду КОВАЧЕВИЋ (2012) дате су структурне поделе типова говора који се могу рефлектовати у одређеним функционалним стиловима, а у осталим радовима на конкретним књижевним делима описане су одлике управног и неуправног говора. За додатна разматрања која се тичу стилистичких, наратолошких и литерарних аспеката дела, односно плана стилогености, послужила је стилистичка и наратолошка литература, с обзиром на чињеницу да су елементи туђег говора често јединице условљене контекстом и да некада лингвистички критеријуми нису довољни.²

2. РОМАН *ТАИ* КАО ВИШЕЗНАЧНА ПОЛИФОНА СТРУКТУРА

2.1. Структурно гледано, роман је „многостилска говорно разнолика, вишегласна појава. Истраживач се у њему суочава са неколико разноврсних стилских јединстава која се понекад налазе у различитим језичким равнима и потчињавају се различитим стилским законитостима“ (БАХТИН 1980: 15). Управо у том контексту можемо говорити о вези између језичких равни – структурно гледано – и стилистичких законитости помоћу којих су структурирани искази романа *Tau*. Доминантна форма приповедања (подређена природи приче која је у основи романа) јесте монолошка, уз мањи број дијалога, који представљају или разговор јунака са самим собом, или се индиректним путем преносе сасвим редуковани и сажети разговори које је он водио.

Одлучио сам у магновењу да позовем Београд и своју бившу жену, објаснивши јој у кратким цртама да сам у невољи и ако икад намерава да ми врати новац који ми дугује, сад је тренутак.

² Проблем туђег говора тесно је повезан и са питањем тачке гледишта: према Успенском, када доминирају језичка обележја туђег говора, ради се и о увођењу туђе тачке гледишта на фразеолошком плану (КАТНИЋ БАКАРШИЋ 1999: 41).

„Имала сам смртни случај. Не могу сад да размишљам о томе“, лаконски закључи она (ГОЦИЋ 2013: 168).

Све су очи биле упрте у мене, ишћекујући реакцију у тишини. *Шта, ког ђавола...* Препознао сам, после неколико дугих секунди, живуљку по издуженом репу (ГОЦИЋ 2013: 192).

Тематика романа је таква да се њоме даје, и то путописно, слика Тајланда – са једне, и слика једне душе, самог приповедача – са друге стране, а форма је директно условљена природом нарације. Уочена су монолошка преиспитивања (што симболички представља самоћу са којом се главни јунак суочава), уз имејл преписку коју води, а у позадини свега овога је смењивање различитих дискурса.

И као што ми дух постаје све старији, све избирљивији, све посвећенији мизантропији, тако ми срце постаје све млађе, све склоније одушевљењу, све оданије обожавању. *Тук-тук-тук-тук...* Она се отвара за себе, она говори за себе: срце је своје. (ГОЦИЋ 2013: 31)

From: gos (gospodar@gmail.com)

Sent: 25 November 2010 00:40:31

To: goran gobic (gobic@hotmail.com) (ГОЦИЋ 2013: 84)

2.2. У романима, попут *Tau*, у којима се не може издвојити као потпуно доминантан један тип говора, већ се преплићу и структурно слажу различити унутрашњи и спољашњи искази (структурно гледано: управни или неуправни говор), да би се расветлио и деконструисао свет ликова и њихових исказа, неопходно је сагледати структуру саме приче по нивоима и оправданост употребе стилистичких ефеката пронаћи у типу структуре самог романа. Овакве карактеристике упућују на закључак да је роман *Tau* својеврсна полифона структура³, о чему сведоче и следећи примери:

А у њу би повремено улазио женски демон и обраћао ми се.

„Хоћу да ме сањаш...“ (ГОЦИЋ 2013: 195).

Ван бара, облачила се управо као сеоски житељи Исана.

„Мама ми каже да не носим кратко, да будем *Lady Thai*“ (ГОЦИЋ 2013: 82).

³ О роману као о полифоној структури писала је РАЈИЋ (2010), која се бави испитивањем слободног неуправног говора.

„Јеси ли била добра девојчица?“

„Ја јесам добра девојчица... у деведесет девет посто случајева“ (ГОЦИЋ 2013: 131).

2.3. Пошто је ортографска маркираност текста узета као доминантна појава, а која је у вези са самом тематиком и начином конструисања технике писања овог романа (комбинација путописа, дневника, са различитим елементима модерне комуникације попут писма, имејла итд.), у складу са том карактеристиком издвајају се и кључни типови говора. Приликом разумевања типова говора нисмо сводили тумачење само на декодирање језичке поруке, већ смо за интерпретацију исказа у обзир узимали и контекстуалне (нелингвистичке) факторе (в. АШИЋ 2011), како бисмо истакли полифоност остварену на стилогеном и стилематичном плану. Под тим спољашњим факторима подразумевали смо сам контекст романа и ситуације које се у њему дају (ово је посебно битно за деконструисање лика јунакиње, јер је смена дискурса енглеског–српског иницирана позадином приче у чије оквире се смешта).

Значајна могућност модерне уметничке прозе, на коју указује и Т. Ашић (2011: 171), јесте „говорна разноликост“, која се огледа у представљању „више дисонантних светова и њихових пројекција“. Да бисмо показали вишезначност и полифоност романа *Tau*, типове говора расветљавамо са више аспеката и покушавамо да доведемо у везу стилистичке одлике приповедања са структурним одликама типова говора. Због самих структурних одлика романа од значаја је размотрити стилистички ниво, при чему се узима у обзир тип приповедања и тип приповедача, и графостилемски, када се проматрају промене на плану структуре текста.

3. ВЕЗА ИЗМЕЂУ ОРТОГРАФСКИХ И ДИСКУРСНИХ МАРКЕРА И КАРАКТЕРИСТИКА ПРЕНОШЕЊА ТУЂЕГ ГОВОРА

3.1. У оквирима туђег говора, јединица везана за књижевни текст⁴ свакако је слободни неуправни говор.⁵ Он се сматра лингви-

⁴ Овај тип говора ограничен је само на текстове са литерарном функцијом, што би требало да иницира разматрање саме организације текста и структуре приче.

⁵ Почев од књижевнотеоријске и нараторолошке литературе, преко стилистичке и лингвистичке (в. РАЈИЋ 1996: 175), ова форма у књижевности разноврсно се тумачи и именује (нпр. *доживљени говор*). У овом раду, преузима се термин

стичким прекорачењем између управног и неуправног говора, те представља граматичко-стилистички подмодел (в. КОВАЧЕВИЋ 2012), чиме је неретко тежак за идентификацију само на основу лингвистичких особености (в. ПРИНС 2011). Уколико се у обзир узме и то да је обично контекстуално условљен (РАЈИЋ 2010: 521), представљајући надреченичну структуру⁶, у његовој анализи осим описа језичких карактеристика, мора се водити рачуна и о дискурзивним и нараторским параметрима (в. РАЈИЋ 2010). Лингвистички посматрано, слободни неуправни говор има граматичке особине неуправног говора, али га од тог модела строго диференцира непостојање ауторске дидаскалије (конференсе)⁷ и везивног елемента, односно њега од неуправног говора диференцира непостојање глагола и субординираног везника и могућност употребе експресивних јединица (в. КОВАЧЕВИЋ 2012: 29). Будући да се може изразити разноврсним реченичним формама, он је, према критеријуму синтаксичке форме, тешко одвојив од говора лика, те га од њега диференцира слагање категорије лица из тачке гледишта аутора и изостанак ортографских знакова (КОВАЧЕВИЋ 2012: 29).⁸

У 20. веку разматрањем функционалних вредности слободног неуправног говора „покушава се сагледати однос ситуационих и текстуалних обележја и језичке реализације исказа“ (РАЈИЋ 2010: 516). Са једне стране „анализом СНГ-а [слободног неуправног говора] дефинишу се услови контекстуалне реализације исказа“ (2010: 515), са друге, „у оквиру књижевно-теоријских разматрања, испитивањем СНГ-а осветљава се однос лика и приповедача и отвара могућност формулисања структурних начела наративне

слободни неуправни говор, који по правилу доминира у србистичким радовима, али и у англистичким, на које се ова анализа највише и ослања. Осим тога, термин *доживљени говор* односи се на психолошки аспект дефиниције, док *слободни неуправни* на граматичку (в. РАЈИЋ 1996: 176) и шире гледано лингвистичку и стилистичку, на којима се и заснива анализа у овом раду.

⁶ Слободни неуправни говор представља дискурзивни феномен, због чега га Ј. Рајић (1996: 177) назива *слободним неуправним дискурсом*.

⁷ О ауторској дидаскалији/конференци (*tag clause*) в. КОВАЧЕВИЋ (2000: 245–161) и ПРИНС (2011: 89).

⁸ Свакако, у српском језику изостаје појава 'слагања времена' (*consequutio temporarum*), која би додатно маркирала и диференцирала слободни неуправни говор од управног говора, за разлику од, рецимо, енглеског језика.

перспективе“ (2010: 516). И док се слободни неуправни говор употребљава као средство „за остварење интерне фокализације – стилског феномена који подразумева улажење у унутрашњи свет јунака и представљање његовог тока свести“, те се јавља „управо у оним делима где је акценат на психолошкој драми, где доживљаји имају предност над догађајима“ (АШИЋ 2011: 173–174), у роману *Tau* слични поступак остварује се преко стилогених и стилематичних карактеристика текста. Слободни неуправни говор има елементе и синтаксичке категорије и одређеног стилистичког поступка и јавља се у тачно одређеним реализацијама, а његову појаву иницирају стилистички разлози и контекст. Онда када је у роману *Tau* требало остварити промену на плану структуре текста, иницирану стилистичким разлозима, укључени су дискурсни маркери. Однос лика и приповедача, као и однос текстуалних обележја и језичке реализације исказа, који иначе може бити остварен слободним неуправним говором, остварен је дискурским и ортографским маркирањем. И то пре овим начинима маркирања текста, смењивањем дискурских обележја (употреба различитих типова језика и графичких маркирања) него ли само употребом управног или неуправног говора.

Кад се испитује овако сложен језички израз, евидентно је да треба проверити шта се постиже чином исказивања и колико говорника има, има ли синтаксичких и ортографских одлика навођења и који су разлози таквим околностима (РАЈИЋ 2010). Како се на основу радова који се баве испитивањем одлика слободног неуправног говора види, полифонична структура постиже се управо оваквим типом говора. Код слободног неуправног говора долази до прожимања дискурских нивоа: „деиктичка организација упућује на говорника који преноси туђи исказ, док експресивна маркираност открива присуство говорника чији се унутрашњи свет (осећања, мисли и перцепција) уводи“ (Рајић 2010: 520). Оно што ми показујемо смењивањем дискурских обележја, може се остварити употребом слободног неуправног говора, јер он од управног говора преузима „независну конструкцију и експресивност (интонација, модални изрази, конективи, елиптични искази итд.)“ (РАЈИЋ 2010: 520), а од неуправног говора „приповедање у трећем лицу“ (2010: 520). Слабост коју слободни неуправни говор доноси види се у његовој амбивалентној и нетранспарентној структури (КАТНИЋ

БАКАРШИЋ 1999: 41), односно у хибридном устројству⁹, па се препознаје само на основу информација које контекст пружа. У роману *Tau* организација текста (тип приповедања, монолошка преиспитивања) и структурне карактеристике приче (смена дискурса) имплицирају да се приликом деконструкције поступака у обзир морају узети дискурс приповедача и дискурс ликова. Не тако велики (али уочљив) број примера слободног неуправног говора иде у прилог нашој теорији о стилогеној и стилематичној позадини романа која иницира и тип приповедања остварен променама на плану структуре текста:

Други се ту нашао да ме наговори на оно супротно: да гледам себе, да себи угађам, да се пазим, да се бринем о једном, а не о мноштву, о себи, а не другима, да се не бацам у насумичност, да не ризикујем, да се не пењем на крст и распињем, бар не добровољно, бар не онолико као он (ГОЦИЋ 2013: 135).

3.2. Смена дискурса остварена је паралелно са сменом приповедача и догађаја на плану наратије. У роману *Tau* писац је склон и да јунаке карактерише говором, употребом различитих дискурса (односно да их дискурсно маркира), али и да их на неки начин индивидуално обезличава (изостанак имена једне од главних јунакиња).

Човек се нада, и нада љубави, чак на најнеочекиванијим местима где смо се нашли из посве других разлога, попут барова и бордела и затвора, и кланаца и концлагера и самог пакла, где се осврћемо тражећи погледом каквог благонаклоног ђавола.

3.3. На плану романа видљива је веза између смене дискурса и смене приповедача, онда кад се у текст уводи јунак који пише мејлове. Таква смена опет је ортографски дата, маркирана италиком. Језик овог јунака има карактеристике колоквијалног говора, ослобођен је стега стандардних форми, што се доводи у везу и са природом приче коју доноси.

*Драги Раскалашњикове,
Друже београдски,
Ало, газда...*

⁹ “Text interference is a hybrid phenomenon, in which *mimesis* and *diegesis* (in the Platonic sense) are mixed, a structure that unites two functions: the reproduction of the characters’ text (*mimesis*) and the actual narration (*diegesis*). The text interference, which is characteristic of narrative prose, with its two components, appears in various forms, of which the so-called *free indirect discourse* has most often been the subject of academic study” (ШМИД 2010: 137).

Једна изрека из руралног Тајланда гласи: „Земља коју женско дете оре лежи међу њеним ногама“ (ГОЦИЋ 2013: 186).

3.4. Игра дискурса остварена је сменом енглеског/српског језика. Прелазак са једног типа дискурса на други, односно промене на плану структуре текста, директно су повезане са стилистичким и стилогеним видовима обликовања романа. Тако енглески језик служи да се ослика сам јунак и да се језички карактерише, али и за увођење управног говора.

Њена најамбициознија изјава, с циљем да разбије моје илузије, да ме заштити тако што ће ме од себе отерати, биле су њене искрене речи на оном слатком тепајућем енглеском изговорене у тренутку сете:

„*I am Lady Butterfly. I'm no good*“ (ГОЦИЋ 2013: 140).

„Мама ми каже да не носим кратко, да будем *Lady Thai*“ (ГОЦИЋ 2013: 82).

„*My girlfriend from Thailand*“, потапшао бих је.

„*My girlfriend in Thailand*“, исправила би ме (ГОЦИЋ 2013: 132).

Или:

„Одложио сам лет за недељу дана. И желим да их проведемо заједно... додах свечано, с неизбежном дозом самозаљубљености.“

„Али ја сам се већ договорила да посетим своје“, ускочи ми она у реч (ГОЦИЋ 2013: 182).

Упорно је понављала „*Go back room*“, и после кратког нећкања одбила да остане. Али рекла је да жели да ме опет види.

„Не знам ни сама зашто“, додала је (ГОЦИЋ 2013: 80).

3.5. У роману *Tau* као доминантан издваја се *фрагментарни говор*, дат било у оквиру управног, било у оквиру неуправног говора. Фрагментарни говор или цитат представља дословно наведени део говора лика укључен у структуру ауторског или неуправног говора, те се он укључује у синтаксичку структуру текста (в. КОВАЧЕВИЋ 2012). Овде долази до интерференције приповедног текста и текста аутора (в. БАЛ 2000). Структура и тематика романа *Tau* може се директно довести у везу са оваквим типом говора. Роман је конципиран као путопис који осликава кретање главног јунака по Тајланду и задирање у његова психолошка својства и ставове, што се читава употребом доживљеног говора. На другој

је страни начин на који он види остале јунаке романа, како преноси њихове ставове, што се читава у смењивању дискурса, дакле, видљиви су дискурсни маркери рефлектовани на плану језика (енглески језик) или ортографије (различит фонет који се читава дискурс јунака – писца мејлова) – а то све указује на фрагментарни говор

Позадина приче коју писац покушава да наметне употребом ортографских и језичких карактеристика читава се и у чињеници да карактеристике љубавне приче покушава да објасни кроз приказ самог поднебља на коме се одиграва радња романа, за шта му служи фрагментарни говор, јер тако на најбољи могући начин даје доживљај Тајланда из различитих извора.¹⁰

Употребом фрагментарног говора иницира се истинитост онога о чему говори, што се постиже и употребом англицизама. Сам фрагментарни говор, ако се посматра на плану романа, може да има тзв. *графостилемску улогу*. На плану текста неопходно је графичко маркирање да би нешто било упадљиво, видљиво, обележено. Фрагментарним говором писац маркира и поднебље о коме проговарају јунаци и саме јунаке. Може се рећи да писац овакав тип говора, дакле туђи говор, користи да окарактерише јунаке романа.

Битно је проверити какав се ефекат постиже онда када је фрагментарни говор у оквиру управног и у оквиру неуправног говора, те наводимо најфреквентније примере као потврду теорији да је основна улога фрагментарног говора у роману директно повезана са потребом да се помоћу цитата истинитосно маркирају догађаји и јунаци.

1) Фрагментарни у оквиру неуправног:

Осмеси су овде норма – незванични енглески акроним за Тајланд је ЛОС – једнако као што је женска нежност норма. Женама које су изразито нежне према теби из чиста мира то није сигнал ни знак наклоности. Ово нама са Балкана није баш лако појмити. Као што рече цитирани писац, немој да те заведе неки заносни смешак и прекомерна нежност (ГОЦИЋ 2013: 40).

Барске даме не воле да се љубе. Није хигијенски. Нешто се необично дешава у том бару. Али пази, како народ уме да каже, ко

¹⁰ Извори се схватају као говорници, ликови у роману.

високо лети, ниско пада. Трипут мери једном сеци. (Ако се сетим још које пригодне пословице, написаћу ти) (ГОЦИЋ 2013: 54).

Покушао сам сијасет пута да докучим њене жеље, да делама по њеном диктату, али њена омиљена узречица била је: Како хоћеш. Видео сам чак и тајландски кафе који се зове „Up 2 you“. Тајланђани ово свеопште попуштање саговорнику зову „arai godai“. Друга варијација истог става била је „не знам“ (ГОЦИЋ 2013: 58).

2) Фрагментарни у оквиру управног говора:

Издајека, њена је прича била архетипска. [...] Но ово за мене више није била пука статистика, њена је прича била од крви и меса, од костију и жила, од мало речи, сувих очију и прегршит избледелих фотографија. Историја заиста „ставља по једног свеца у исти сан“ (ГОЦИЋ 2013: 82).

Али не, не мислим да смо ми најгори. Нисмо ми једини овде на терапији. Нисмо једини у порицању, нити једини изгнаници. Нисмо ни у чему уникатни. Како беше она мудрост „све што вам се заиста свиди је илегално, неморално или гоји“ (ГОЦИЋ 2013: 85).

Нашао сам на оном истом сајту добру аргументацију у вези са масовном проституцијом, не само у Тајланду: „За време Другог светског рата, појавио се проблем у Британији...“ (ГОЦИЋ 2013: 160)

Жене су обележене кад су разведене или проститутке, а опет и такве добродошле су као храниоци. Мушкарци не плаћају алиментацију женама које су напустили нити се интересују за властиту децу. Једна изрека из руралног Тајланда гласи: „Земља коју женско дете оре лежи међу њеним ногама“ (ГОЦИЋ 2013: 186).

Цитатност се остварује на различите начине и са различитим улогама. Посебно је ортографски маркирана када се налази као део текста писца мејлова. Маркирана је графички, другачији фонт, нешто мања слова, али и дискурсно. Цитати су социолингвистички обојени. Фрагментарни говор, поред графичке и ортографске маркираности, бива и дискурсно маркиран онда када се преносе речи јунакиње. Основна улога у том смислу јесте осликати став према друштву.

Кад би говорила о њима, то су били „*French man*“, „*American man*“ и „*German man*“ (ГОЦИЋ 2013: 174).

3.6. У роману се јавља мали број примера управног говора, те је битно потражити узрок у стилогеним карактеристикама контекста у којима се такав тип говора јавља. Ковачевић (2012) показује да се управни говор употребљава у оним ситуацијама када на неки начин треба остварити синтаксичку уникатност (начин преношења језичког садржаја) и комуникативну маркираност (КОВАЧЕВИЋ 2012: 30). Ово је видљиво и у роману *Tau*. У свим оним ситуацијама у којима је неопходно на неки начин остварити свевременост и маркирати истинитост (као што је случај са фрагментарним управним говором), или када треба убедити да је реч о нечему што се мора испоштовати, даје се управни говор (обраћање пријатеља приповедачу или када приповедач преноси речи јунакиње). Стилска маркираност посебно је наглашена и графичком, поред синтаксичке обележености. Графичка маркираност читава се у фонту којим се преноси говор јунака (дат је или италики, или сасвим други фронт којим се дају искази писца мејлова). Стилска маркираност препознаје се у дискурсу јунака у коме има преплитања српског и енглеског језика, а сама „егзотичност“ која се читава и у погледу питања којим се писац романа бави види се у употреби класичних традиционалних облика. Ту најпре мислимо на начин на који се пише класично уметничко дело које обилује стилским фигурама, експресивност изражена употребом експресивних својстава, али и у употреби модерних видова комуникације уметнутих у самом роману, што се огледа у употреби мејлова и слика које се у мејловима дају.

Њена најамбициознија изјава, с циљем да разбије моје илузије, да ме заштити тако што ће ме од себе отерати, биле су њене искрене речи на оном слатком тепајућем енглеском изговорене у тренутку сете:

„*I am Lady Butterfly. I'm no good.*” (ГОЦИЋ 2013: 140).

Управо на овом плану могу се уочити следеће законитости: приповедач дискурсно маркира јунакињу (употреба енглеског језика) онда када жели дати оно лице њеног идентитета које му не одговара. У тим контекстима, употреба страног, енглеског језика може да представља један вид његовог бунта и неслагања, или пак суздржавања од имања става према ономе што се изговара.

4. ЗАКЉУЧАК

4.1. Анализом типова туђег говора у роману *Tau* показали смо да је због везе између структурних особености типова говора, тематике романа и начина стилистичког обликовања, неопходно као примарне критеријуме издвојити стилогеност и стилематичност. Два нивоа препозната на плану приповедања и структуре текста имплицирала су да разлоге стилистичким законитостима потражимо у структурним карактеристикама и обрнуто, јер, како Бахтин (1980) наводи:

„[...] сваки издвојени елемент језика романа најтачније одређује оно потчињено стилско јединство у које непосредно улази: стилски индивидуализовани говор јунака, свакодневни сказ приповедача, писмо и сл. Те посебне везе и корелације између исказа и језика, то кретање теме по језицима и говорима, њено разбијање у струје и капље друштвене говорне разноликости, њена дијалогизација – то је основна одлика стилистике романа“ (БАХТИН 1980: 16).

4.2. Роман *Tau* са својим тематско-мотивским и композиционим елементима постаје структурно кохерентан и заокружен, а то се највише огледа у смени различитих говорних форми детектованих у роману које су на различите начине стилистички и дискурзивно маркиране. Осим што смо у роману препознали књижевном делу иманентну технику наратије – слободни неуправни говор, који се гради по свим лингвистичко-нараторолошко-стилистичким принципима – најдоминантнија говорна форма свакако је фрагментарни говор. Када кажемо доминантна техника, немамо у виду фреквенцију и интензитет, пошто тај критеријум нужно није у вези са лингвостилистичким аспектом, већ по својим структурним (стилематичност) и свом функционалним особеностима (стилогености), ова форма у роману представља управо доминантну појаву. Друкчије речено, ова техника преношења туђег говора врло је важна у роману јер њоме писац исказује говор самих јунака, чиме их најчешће додатно карактерише. Главни језички окидач за такво распознавање јесте употреба англицизама у говору јунака, али и ортографија. Тако фрагментарни говор представља простор реминесценције приповедача о осталим јунацима. Са друге стране, слободни неуправни говор или доживљени говор приповедачу служи као својеврсни улаз у његов психолошки свет и исказивање ставова, што на изванредан начин ткаје специфичан облик, рекли бисмо психо-наратије и интимне исповести (не треба заборавити да роман има облик путописа, дневника и сличних форми), а језички окидачи за распознавање те наративне технике јесу свакако

граматичко устројство текста (деикса, синтакса итд.), као и одуство ортографије.

4.3. На плану саме тематике романа уочили смо да постоје: а) структурно-стилистички ниво: у њему се проналазе структурни разлози за оправданост одлика приповедача, што се читава кроз употребу англицизама и графичку маркираност; те б) структурно-мотивацијски: када се фрагментарни говор уклапа у саму слику романа као путописа – путописа једне земље, Тајланда, и једне душе, приповедача, а слободни неуправни или управни говор у исказивању реплика, препричавању догађаја, улажењу у свест јунака или самог наратора, представљању ставова итд. Графичка маркираност читава се у фонту којим се преноси говор јунака (дат је или италики, или сасвим други фронт којим се дају искази писца мејлова), а поигравањем језичким облицима на релацији српски – енглески, наратор додатно мотивише своје ликове. Овакав начин грађења романа, класичан уметнички стил прожет модерним облицима, у којима се и даје тзв. модеран начин комуникације (слободнији, попут писама, имејлова итд.), просто је захтевао и графостилемску сложеност изложену у начину обликовања романа.

ЦИТИРАНА ЛИТЕРАТУРА

- АШИЋ 2011: Ašić, Tijana. „Slobodni indirektni govor i njegovi stilski efekti u prozi A. Kamića i V. Stevanovića.“ U: M. Kovachević (ур). *Српски језик, књижевност, уметност*, књ. 1, *Књижевни (стандардни) језик и језик књижевности*. Крагујевац: ФИЛУМ (2011): стр. 171–183.
- БАЛ 2000: Bal, Mieke. *Naratologija*. Beograd: Narodna knjiga, 2000.
- БАХТИН 1980: Bahtin, Mihail. *Marksizam i filozofija jezika*. Beograd: Nolit, 1980.
- БАХТИН 1989: Bahtin, Mihail. *O romanu*. Beograd: Nolit, 1989.
- ВЕЉКОВИЋ 2012: Вељковић, Драгана. „О типовима говора у роману *Сибир* Владимира Кецмановића.“ *Радови Филозофског факултета* бр. 14 (2012): стр. 337–349.
- КАТНИЋ БАКАРШИЋ 1999: Katnić Bakaršić, Marina. *Lingvistička stilistika*. Prague/ Budapest: Open Society Institute, 1999. (Доступно на: <http://rss.archives.ceu.hu/archive/00001017/01/18.pdf>).
- КОВАЧЕВИЋ 2000: Ковачевић, Милош. *Стилистика и граматика стилских фигура*, Крагујевац: Кантакузин.
- КОВАЧЕВИЋ 2011: Ковачевић, Милош. „О типовима говора у „Причањима Вука Дојчевића“ Стефана Митрова Љубише.“ *Годишњак за српски језик и књижевност* година 24, бр. 11 (2011): стр. 27–37.
- КОВАЧЕВИЋ 2012: Ковачевић, Милош. „О граматичко-стилистичком терминсистему туђег говора.“ *Српски језик*, бр. 17 (2012): стр. 13–38.
- ПРИНС 2011: Prins, Džerald. *Naratološki rečnik*. Beograd: Službeni glasnik, 2011.
- РАЈИЋ 1996: Рајић, Јелена. „Слободни индиректни дискурс у шпанском и могућности његовог превођења на српски.“ *Јужнословенски филолог* 52

- (1996): 175–191.
- РАЈИЋ 2010: Рајић, Јелена. „Слободни неуправни говор: језичка реализација полифоничног израза у наративном дискурсу.“ *Српски језик* бр. 15. (2010): стр. 515–524.
- РУСИМОВИЋ 2011: Русимовић, Тања. „Парцелација зависне реченице у романима *Успон и пад Паркинсонове болести* С. Басаре и *Топ је био врео* В. Кеџмановића.“ У: М. Ковачевић (ур.), *Књижевни (стандардни) језик и језик књижевности*, Књига 1. Крагујевац: ФИЛУМ (2011): стр. 139–147.
- ШМИД 2010: Schmid, Wolf. *Narratology: an introduction*. Berlin, New York: Walter de Gruyter GmbH, 2010.

ИЗВОРИ

ГОЦИЋ 2013: Гоцић, Горан. *Tai*. Београд: Геопоетика издаваштво, 2013.

Ivana Z. Mitić
Stefan D. Todorović

SPEECH REPRESENTATION IN NOVEL *TAI* BY GORAN GOCIĆ

Summary

In the paper, we investigated the use of speech/thought representation in the novel *Tai*, by Goran Gocić. Firstly, we considered ‘stylematic’ potential on the basis of linguistic and stylistic parameters, and then ‘stylogenic’ function as well. Analysis showed us grammatical (formal) and stylistic (functional) aspect. The stylematic plan showed linguistics markers – anglicisms and orthography – that reflect a manner of painting the novel. On the other hand, stylogenic plan showed semantic and literate characteristics of the text itself, and stylistic repercussions: the usage in specific contexts. Since it is a contemporary Serbian novel, it was intended to demonstrate some of the latest stylistic tendencies present in contemporary literature.

Stylistic most prominent narrative types of speech representation found in this novel are free indirect speech and fragmented speech. While free indirect speech serves as the entrance to the narrator’s psychological world, creating a certain psycho-narration and intimate confession (we should not forget that the novel takes the form of travelogues, diaries, etc.), fragmented speech serves to characterize the heroes of the story and their worlds. The most frequent linguistic-stylistic markers that allow identification of this narrative process, are most certainly the ones on linguostylistic plan: anglicisms and orthography in fragmented speech, and syntactic characteristics (fe. pronominal transformation, deixis, verbs, formal structure, etc.) or orthography in free indirects speech. We came to conclusion that these two types of speech representation can fulfill a large number of stylogenic functions (fe. they enable the narrator to speak from the point of view of his heroes, while retaining his position as well, but also to go through different psychological states with them as well). This method of construction of the novel – the classic artistic style infused with modern forms (modern ways of communication, fe. e-mail) – required graphostylistic complexity in creating *Tai*.

Key words: speech/thought representation, stylistics, text, discourse, contemporary literature, linguistics.

